

Innst. S. nr. 189

(2003-2004)

Innstilling til Stortinget fra justiskomiteen

Dokument nr. 8:25 (2003-2004)

Innstilling fra justiskomiteen om forslag fra stortingsrepresentantene Jan Arild Ellingsen, Per Sandberg, Karin S. Woldseth og Siv Jensen om å innføre ordning med bistandsadvokat, betalt av det offentlige, til fornærmede i straffesaker som dreier seg om tvangsekteskap

Til Stortinget

SAMMENDRAG

Stortingsrepresentantene Jan Arild Ellingsen, Per Sandberg, Karin S. Woldseth og Siv Jensen har den 4. februar 2004 fremsatt følgende forslag:

"Stortinget ber Regjeringen fremme forslag om at fornærmede i tvangsekteskapssaker skal ha den samme rett til bistandsadvokat, betalt av det offentlige, som fornærmede i voldtektssaker."

Forslagsstillerne viser i begrunnelsen til at alle som har vært utsatt for voldtekt eller forsøk på voldtekt, har rett til gratis advokathjelp under saken, hvis de ønsker det. Advokaten blir betalt av det offentlige. Politiet skal gjøre oppmerksom på denne retten når voldtekt blir anmeldt.

I dagens samfunn er problematikken rundt tvangsekteskap i muslimske miljøer blitt høyaktuell. Et ekteskap som inngås på dette vis, vil oftest stride mot brudens vilje og må etter forslagsstillerne mening bli å likestille med voldtekt, dersom ekteskapet "fullbyrdes". Forsøk på å arrangere ekteskap under tvang må følgelig bli å anse som medvirkning til voldtekt. Det er imidlertid pr. i dag ikke slik at fornærmede har krav på bistandsadvokat betalt av det offentlige, slik andre voldtekts ofre har krav på. Forslagsstillerne er av den oppfatning at en slik ordning bør innføres snarest, da behovet for bistandsadvokat til de praktiske gjøremål

ofte vil være større i disse sakene enn i "ordinære" voldtektssaker.

KOMITEENS MERKNADER

Komiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Gunn Karin Gjøl, Anne Helen Rui og Knut Storberget, fra Høyre, Carsten Dybevig, lederen Trond Helleland og Linda Cathrine Hofstad, fra Fremskrittspartiet, Jan Arild Ellingsen og André Kvakkestad, fra Kristelig Folkeparti, Einar Holstad og Finn Kristian Marthinsen, og fra Sosialistisk Venstreparti, Inga Marte Thorkildsen, vil understreke at det skal være frivillig å inngå avtale om ekteskap. Muligheten til selv å velge om en vil gifte seg og med hvem, er en grunnleggende menneskerettighet, jf. FNs Verdenserklæring om menneskerettighetene artikkel 16. Komiteen har med bekymring sett at tvangsekteskap i Norge er mer utbredt enn man tidligere var klar over. Under behandlingen av Ot.prp. nr. 51 (2002-2003) ble det gjort flere endringer i lovverket, deriblant kom det inn et eget straffebud mot tvangsekteskap. Stortinget ville på denne måten gi et klart signal om at tvang i relasjon til ekteskapsinngåelse er straffbart.

Komiteen er opptatt av at rettssikkerheten til dem som rammes av tvangsekteskap, må styrkes. I Sverige og Finland kan bistandsadvokat oppnevnes for dem som rammes av tvangsekteskap. I Norge finnes det ikke en slik ordning. I Dokument nr. 8:25 (2003-2004) foreslår forslagsstillerne at Regjeringen skal fremme forslag om at fornærmede i tvangsekteskapssaker skal ha den samme rett til bistandsadvokat, betalt av det offentlige, som fornærmede i voldtektssaker.

Komiteen vil bemerke at ofrene for tvangsekteskap er i en spesielt vanskelig situasjon som ofte medfører et totalt brudd mellom den rammede og familien. Det er i en slik situasjon avgjørende for ofrene at det offentlige kan yte den bistand som er nødvendig.

Bistandsadvokat kan i disse sakene gi informasjon, følge opp eventuell anmeldelse og politiets etterforskning og bistå med praktiske gjøremål rundt eventuelt flytting. Mange ofre for tvangsekteskap må søke om ny identitet. Bistandsadvokat kan ha en viktig funksjon blant annet for å unngå at ny identitet blir kjent for familien og andre som kan medføre fare for offeret. Bistandsadvokaten vil også ha en viktig funksjon for å bistå i de sivilrettslige problemstillingene som annullering av allerede inngått tvangsekteskap, erstatningskrav, økonomisk skifte, og eventuelt barnefordelingsaker etc.

Komiteen viser til at Justisdepartementet i juni 2004 vil nedsette et utvalg som skal utrede fornærmedes stilling i straffeprosessen. Dette utvalget vil bli bedt om å foreslå tiltak som kan styrke fornærmedes stilling. Arbeidet er så vidt omfattende at det ikke lar seg gjøre å fremme en innstilling i løpet av inneværende år. Komiteen ber likevel om at dette arbeidet prioriteres.

Komiteen ser behovet for bistandsadvokat i tvangsekteskapssaker. Komiteen vil imidlertid påpeke at det er grunn til å vurdere også andre utvidelser av bistandsadvokatordningen. Man bør for eksempel vurdere rett til bistandsadvokat i saker vedrørende mishandling av kvinner og eldre og i saker som omhandler menneskehandel. Etter gjeldende rett må det være grunn til å tro at fornærmede som følge av handlingen får betydelig skade på legeme og helbred, og det anses å være behov for advokat i de nevnte saks typene. Men ofre for kvinnemishandling har gjennom reglene om fri rettshjelp en lettere adgang til fritt rettsråd enn andre. Komiteen ber departementet påse at utvalget som skal vurdere fornærmedes stilling i straffeprosessen, grundig vurderer alle sider ved bistandsadvokatordningen - også spørsmålet om en utvidelse av ordningen.

Komiteen mener videre at utvalget må vurdere hvorvidt straffeprosessloven kapittel 9a bør inneholde en bestemmelse om at norsk bistandsadvokat oppnevnes dersom det enkelte landets rettssystem ikke allerede tilkjenner offeret advokatbistand tilsvarende den norske ordningen. Ekstraavgifter i forbindelse med en slik reform bør være minimale, siden justisministeren i spørretimen den 8. mai 2002 på spørsmål fra representanten Carsten Dybevig, opplyste at klager på dagens ordning er "en håndfull". En rett til bistandsadvokat i forbindelse med straffesaker i utlandet vil dessuten kunne frigjøre saksbehandlingstid.

Etter komiteens oppfatning taler gode grunner for å gi fornærmede i saker om tvangsekteskap rett til bistandsadvokat allerede nå. Hvilke saker som skal anses å omhandle tvangsekteskap, jf. straffeloven § 222 annet ledd, må avgjøres av domstolene i det enkelte tilfellet.

Komiteen finner det også viktig at det vurderes på hvilket tidspunkt i prosessen bistandsadvokaten skal komme inn. Det er herunder naturlig å vurdere rett til bistandsadvokat i saker der tvangsekteskapet ikke er gjennomført, men der en person er på flukt fra en situasjon der tvangsekteskap er under planlegging. Kra-

vene til bevis for at det foreligger en "tvangsekteskape- lig" situasjon, bør også problematiseres. Eventuelle uklarheter rundt praktiseringen av retten til bistandsadvokat i tvangsekteskapssaker, bør avklares av utvalget som skal utrede fornærmedes stilling i straffeprosessen.

Komiteen ønsker på bakgrunn av ovennevnte å foreslå en tilføyelse i straffeprosessloven § 107 a første ledd første punktum. Et slikt lovforslag er det imidlertid ikke formelt grunnlag for å fremme i forbindelse med behandlingen av foreliggende private forslag. Det vil derfor umiddelbart bli fremmet et privat lovensdringsforslag, og det foreslås at Dokument nr. 8:25 (2003-2004) vedlegges protokollen.

Komiteen fremmer i tillegg følgende forslag:

"Stortinget ber Regjeringen gi utvalget som skal utrede fornærmedes stilling i straffeprosessen, i mandat å vurdere hvordan straffeprosessloven kan endres på en hensiktsmessig måte slik at flere får rett til bistandsadvokat, herunder nordmenn som utsettes for grov kriminalitet i utlandet."

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti mener det er på høy tid at også ofre for tvangsekteskap får rett til bistandsadvokat, men mener det kan stilles spørsmålsteget ved hvorvidt det er klokt å innta nye paragrafer i straffeprosessloven § 107 a, da dette kan få utilsiktede virkninger. I stedet ønsker dette medlem primært å endre lovteksten slik at terskelen for å ha rett til bistandsadvokat blir senket, for eksempel ved å endre "betydelig skade"-kriteriet til "skade". Dette medlem registrerer at resten av komiteen er uenig i dette, og har derfor valgt å akseptere den foreslåtte endringen.

Likestilling av tvangsekteskap og voldtekt

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Fremskrittspartiet, vil understreke viktigheten av å unngå unødig viktimisering av mennesker som allerede er utsatt, og vil derfor ta avstand fra en kategorisk likestilling av tvangsekteskap og voldtekt. Tvangsekteskap er en særdeles stor belastning for dem som utsettes, fordi forbrytelsen begås av ens nærmeste familie, ofte med en kulturell, tradisjonell og/eller religiøs begrunnelse, der konsekvensene av å be om hjelp ofte vil innebære et brudd både med familien, med ens nettverk og ens egen kulturelle bakgrunn og tradisjon. Mange velger derfor å leve videre innen familien og forsøke å fortrengte det vonde, mens andre bryter med familien for deretter å finne tilbake til dem igjen på et seinere tidspunkt. Etter flertallets syn vil det å definere tvangsekteskap som voldtekt kunne gjøre situasjonen enda vanskeligere for den som skal beskyttes. I noen sammenhenger vil voldtektsdefinisjonen representere en ekstra terskel for i det hele tatt å be om hjelp eller å anmelde - det er tross alt ens egen familie og/eller slekt som er gjerningspersonene. Flertallet vet at denne terskelen er høy allerede.

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti mener at terskelen for å be om bistand fra det offentlige og å anmelde tvangsekteskap, er blitt enda høyere etter at flertallet, alle unntatt Sosialistisk Venstreparti, vedtok å innføre ubetinget offentlig påtale i saker om tvangsekteskap. Dette medlem viser til Innst. O. nr. 06 (2002-2003), hvor motstanden mot å innføre ubetinget offentlig påtale ble begrunnet med at det forebyggende arbeidet blir skadelidende, samt at flere vil kunne vegre seg for å be om hjelp. En bønn om hjelp kan medføre at det tas ut påtale mot fornærmedes vilje, noe dette medlem anser som uheldig. Oslo Røde Kors Internasjonale Senter (ORKIS) var en av dem som advarte sterkt mot endringen. Forslaget om å likestille tvangsekteskap med voldtekt, satt fram av representantene Jan Arild Ellingsen, Per Sandberg, Karin S. Woldseth og Siv Jensen vil, slik dette medlem ser det, bidra ytterligere i gal retning.

KOMITEENS TILRÅDING

Komiteen har for øvrig ingen merknader, viser til dokumentet og råer Stortinget til å gjøre følgende

vedtak:

I

Dokument nr. 8:25 (2003-2004) - forslag fra stortingsrepresentantene Jan Arild Ellingsen, Per Sandberg, Karin S. Woldseth og Siv Jensen om å innføre ordning med bistandsadvokat, betalt av det offentlige, til fornærmede i straffesaker som dreier seg om tvangsekteskap - vedlegges protokollen.

II

Stortinget ber Regjeringen gi utvalget som skal utrede fornærmedes stilling i straffeprosessen, i mandat å vurdere hvordan straffeprosessloven kan endres på en hensiktsmessig måte slik at flere får rett til bistandsadvokat, herunder nordmenn som utsettes for grov kriminalitet i utlandet.

Oslo, i justiskomiteen, den 18. mai 2004

Trond Helleland
leder

Anne Helen Rui
ordfører

